

Ruoantuotannon ristiriitoja rikkaruohonjuuritasolla

Kitkeminen työnä, tiedontuotantona ja tulevaisuuksien tekemisenä

Ruoantuotanto on feministinen kysymys, ja feministinen tutkimus tarjoaa monia hedelmällisiä lähestymistapoja sen eri osa-alueiden tarkasteluun. Tässä artikkelissa luon ruoantuotannon kautta vuoropuhelua feminististen luontokulttuurien ja talouden teorioiden välille. Kumppanuuslajien ja moninaisten talouksien käsitteillä tarkastelen rikkakasvien torjuntaa monilajisten toimijoiden välisinä suhteina ja kysyn, miten omaehtoisen kitkemisen käytännöissä avautuu tilaa ruoantuotannon toisin tekemiselle. Artikkelin aineisto on kerätty kahdella yhteisöpohjaisella maatilalla, jossa rikkakasvien kitkemiseen liittyneet työn järjestykset ja sen yhteydessä tapahtunut tulevia viljelykäytäntöjä ohjaava tiedontuotanto muokkasivat toimijoiden keskinäisiä suhteita. Kitkeminen ohjasi neuvottelemaan uusiksi työtä sekä tunnistamaan ei-inhimillisten toisten osallisuutta ruoantuotantoon. Näin se toi ruoantuotannon monilajisten toimijoiden välisiä hierarkkisiakin suhteita näkyviin mahdollistaen niiden työstämisen ja avaten tilaa toisenlaisille ruoantuotannon tulevaisuuksille.

Asiasanat: kitkeminen, kumppanuuslajit, moninaiset taloudet, rikkakasvit, ruoantuotanto, tiedontuotanto, tulevaisuus, työ

Ruoantuotanto on ihmisten ja ei-inhimillisten toimijoiden sekä elollisen ja elottoman monimutkaista yhteistoimintaa, jossa tehdään tulevaisuuksia: kehoihin sulautuessaan tuotettu ruoka mahdollistaa kaiken toiminnan jatkuvuuden. Monet ruoantuotannon nykyisistä järjestyksistä eivät kuitenkaan tuota elinkelpoisia tulevaisuuksia kaikille: ne muokkaavat elinympäristöjä tavoilla, jotka heikentävät monien sekä inhimillisten että ei-inhimillisten toimijoiden toimeentulon mahdollisuuksia. Jopa neljäsosa ilmastoa lämmittävästä kasvihuonekaasupäästöistä aiheutuu ruoantuotannosta, erityisesti karjankasvatuksesta, riisinviljelystä sekä lannan käsittelystä ja keinotekoisien lannoitteiden käytöstä (IPCC 2014, 383), ja esimerkiksi kemiallisten torjunta-aineiden käyttö jättää haitalliset jälkensä maaperään ja vesistöihin (ks. esim. Helander, Saloniemi & Saikkonen 2013; Tayeb, Chaieb & Hammami 2011). Ruoantuotannon lyhytnäköisten käytäntöjen aiheuttamat ja edesauttamat muutokset elinympäristöissä asettuvat osaksi yhteiskunnallisia ja lajien

välisiä hierarkioita niitä vahvistaen (ks. esim. Beketov ym. 2013; Gabriel ym. 2013; Joshi 2015; Tapio-Biström & Silvasti 2012).

Ruoantuotannon haitallisia ympäristövaikutuksia ja eriarvoistavia käytäntöjä pyritään purkamaan kehittämällä erilaisia ruoantuotannon toisintekemisen tapoja (Mononen 2006, 40–46). Esimerkiksi luonnonmukainen viljely pyrkii alkutuotannon ympäristöhaittojen minimoimiseen, ja reilu kauppa keskittyy tuottajien oikeudenmukaiseen palkkaan ja työoloihin, kun taas lähiruoan nimekkeellä korostetaan paikallisen ruoantuotannon etuja. Tässä artikkelissa keskityn tarkastelemaan yhteisöpohjaista maataloutta, jolla tarkoitan tietyn ihmisryhmän tarpeisiin vastaavaa ruoantuotantoa, jonka käytännön toteuttamiseen tämä yhteisö voi myös osallistua. Yhteisöpohjaisen maatalouden määrittelyn osaksi yhteiskunnallisesti suuntautunutta ruoantuotantoa, jossa järjestellään uusiksi tuottajien ja kuluttajien välisiä suhteita tai jopa kyseenalaistetaan tätä nykyisessä ruokajärjestelmässä keskeistä jakoa (ks. Goodman, DuPuis & Goodman 2012)¹. Yhteiskunnallisesti motivoituneita yhteisöpohjaisia ruoantuotannon tapoja on tutkittu muualla Euroopassa (ks. esim. Pascucci ym. 2016, Sherriff 2009), mutta Suomessa tällainen tutkimus on vasta aluillaan (ks. kuitenkin esim. Forssell & Lankoski 2015; Nousiainen ym. 2009; Vehviläinen 2014).

Feministinen tutkimus tarjoaa useita hedelmällisiä lähtökohtia ruoantuotannon kriittiseen tarkasteluun ja toisenlaisten ruoantuotannon tulevaisuuksien hahmotteluun. Seuraavassa alaluvussa esittelen teoreettista lähestymistapaani, jossa yhdistän feministisiä luontokulttuurien ja talouden tutkimuksen käsitteitä. Tarkastelen artikkelissa ruoantuotantoa inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden jännitteisinä suhteina moninaisissa talouden käytännöissä. Empiirisesti artikkeli pohjautuu kahdelta yhteisöpohjaiselta maatilalta etnografisesti kerättyyn havainnointi- ja haastatteluaineistoon, jota kuvailen artikkelin toisessa alaluvussa. Aineistosta yhtenä keskeisenä ruoantuotannon osana nousi esiin rikkakasvien käsin kitkeminen. Kolmannessa alaluvussa kerron, millaisia olivat tilojen kitkemisen käytännöt, jonka jälkeen analysoin, miten näissä käytännöissä avautuu tilaa ruoantuotannon toisin tekemiselle. Tarkastelen kitkemistä moninaisena työnä ja lajirajat ylittävänä tiedontuotantona, jossa erilaiset hierarkkiset eronteot ovat läsnä ja muutoksessa. Lopuksi pohdin kitkemisen merkityksiä ruoantuotannon tulevaisuuksien muotoutumisessa.

¹ Goodman, DuPuis ja Goodman (2011) käyttävät ilmiöstä tutkimuskirjallisuudessa yleistä käsitettä ”vaihtoehtoiset ruokaverkostot” (*alternative food networks*, AFN), mutta koska yhdyin esimerkiksi Hollowayn ym. (2007) esittämään vaihtoehtoinen-konventionaalinen-jaottelun kritiikkiin, määrittelen tutkimuskenttää sen sijaan toimijoiden yhteiskunnallisten intentioiden kautta.

Kumppanuuslajien ja moninaisten talouksien näkökulma ruoantuotantoon

Ruoantuotannossa kiteytyy ihmisten riippuvuus ei-inhimillisistä toimijoista: ruoka on ei-inhimillisiä toisia, jotka on tehty syötäväksi viljelemällä, kasvattamalla ja valmistamalla. Ruokaa tuotetaan keskinäisriippuvaisissa suhteissa toisiin lajeihin, aina pölyttäjästä ja kompostien hajottajaeliöistä koirien ja lehmien kaltaisiin kumppanieläimiin. Tällaista lajirajat ylittävää vuorovaikutusta feministiteoreetikko Donna Haraway on lähestynyt kumppanuuslajin² käsitteellä, joka kuvaa eri eliöiden jatkuvaa, keskinäistä materiaalis-semioottista muotoutumista (Haraway 2008, 16–17, 134). Ruokaa tuotetaan tilanteisina ja paikantuneina käytäntöinä kumppanuuslajien verkostoissa, joissa toimijoiden välinen vuorovaikutus muovaa toiminnan edellytykset ja tulevaisuudet. Lähestymistapa kyseenalaistaa länsimaista ajattelua jäsentävät toiseuttavat eronteot luontoon ja kulttuuriin sekä ihmiseen ja ei-inhimilliseen eläimeen. Se muokkaa perustavanlaatuisesti ymmärrystä yksilösubjektista korostamalla, että yksilöt eivät ole olemassa ennen keskinäistä suhdettaan. (Haraway 2008, 4–5, 32, 165; ks. myös 2016, 30–31.)

Ruoantuotannon monilajisten toimijoiden väliset suhteet eivät ole symbioottisia ja harmonisia, vaan usein hierarkkisia ja jännitteisiä: ruoantuotantossa vaalitaan toisten kustannuksella tiettyjä eliöitä, jotka puolestaan käytetään ihmisten energian- ja ravintoaineiden tarpeita täyttämään. Ruoantuotannossa lajien välisissä hierarkioissa on kyse välttämättömästä kehollisen olemassaolon uusintamisesta, mutta myös kulttuurisista ja poliittisista kamppailuista. (Ks. Haraway 2008, 295–296.) Nisäkkäiden ja muiden selkärankaisten käyttäminen ruoaksi on harvoin välttämätöntä, ja viime aikoina niiden syötäväksi kasvattamiseen liittyvä jännite onkin noussut näkyvästi yhteiskunnalliseen keskusteluun (ks. esim. Lappalainen 2012, Lundqvist 2014). Kasvien syömistä sen sijaan pidetään harvoin eettisesti jännitteisenä, mutta myös kasvisruoan tuotantoon liittyy monenlaisia merkittäviksi tunnustettuja eroja ja hierarkioita. Ruoantuotannon arkisissa käytännöissä tuotetaan paljon muutakin kuin ruokaa: viljelijän ja viljelykasvin väliset suhteet eivät pysy pellolla vaan kytkeytyvät laajoihin sosio-ekologisiin kysymyksiin esimerkiksi tarvittavan työvoiman, viljelyteknologioiden, lannoitteiden ja valuma-alueiden kautta. Kumppanuuslajien verkostoissa tilanteisesti muotoutuvat toimijoiden väliset suhteet asettuvat näin osaksi historiallisesti rakentuneita ja teknologisvälitteisiä poliittisia ja kulttuurisia järjestyksiä, niitä samalla muokaten (Haraway 2008, 6, 41, 134; 2016, 13; ks. myös Probyn 2016). Näin paikallisesti ja ajallisesti erityisten kumppanuuslajien suhteiden kautta on mahdollista tarkastella ruoantuotannon

2 Käytän Harawayn *companion species* -käsitteestä Lea Rojolan (2012) tapaan suomennosta kumppanuuslaj esim. Marja Vehviläisen (2014) käyttämän kumppanilajin sijaan korostaakseni lajien välistä kumppanuutta toimintana ja suhteissa muotoutuvana ilmiönä.

järjestymistä laaja-alaisena materiaalis-semioottisena ilmiönä.

Arkipäiväisessä syömisessä ruoantuotannon kumppanuuslajien verkostot eivät kuitenkaan usein ole näkyvästi läsnä: ruokaa tuotetaan kaukana sen syöjien katseilta monimutkaisissa verkostoissa (ks. esim. Franklin 1999, Tsing 2016). Ruoantuotannosta suuri osa tapahtuu kapitalistisissa tuotantosuhteissa ja markkinaehtoisen, rahavälitteisen vaihdon järjestelmissä, joissa toimijoiden väliset keskinäisriippuvuudet ja suhteiden sosiaalinen ja kulttuurinen erityisyys tyypillisesti häivytetään näkyvistä esittämällä talouden toimijat laskelmoivina ja rationaalisina yksilöinä (Gibson-Graham 2006, 83, ks. myös Callon 1998; Polanyi 2001 [1944]). Ruoantuotannon suhdeverkostojen näkyväksi tekemiseksi soveltan tutkimuksessani feministisen talousmaantieteilijä J. K. Gibson-Grahamin (2006) moninaisten talouksien lähestymistapaa, jossa irrottaudutaan kapitalosentrisestä³ talouden tarkastelusta ja lähestytään taloutta erilaisten toimeentuloa tuottavien käytäntöjen ja keskinäisriippuvuuksien kudelmanä. Feminististen talouden tutkijoiden jalanjäljissä Gibson-Graham (emt.) laajentaa talouden alaa kattamaan esimerkiksi monia naistapaisia ja feminiinisiksi merkittyjä elämänalueita kuten kotitöitä ja hoivaa (ks. myös Vainio 2000; Varjonen & Aalto 2013). Lähestymistavassa ei kuitenkaan vain lisätä uusia ilmiöitä osaksi ennaltatiedettyä taloutta, vaan määritellään uudelleen, mitä talous on. Vastaavasti ruoantuotannon kapitalosentrisestä tarkastelusta irrottautuminen avaa mahdollisuuksia ruoantuotannon muotojen ja käytäntöjen kirjon havainnoimiselle sekä marginalisoitujenkin ruoantuotannon tapojen tarkastelulle inhimillisen toimeentulon kannalta varteenotettavina (ks. esim. Alber & Kohler 2008; Dixon 2010; Trauger & Passidomo 2012). Kuten talouden, myös ruoantuotannon moninaisuuden esiintuominen on tiedontuotannon performatiivista politiikkaa: siinä osallistutaan määrittelykamppailuihin siitä, millainen ruokajärjestelmä on ja mitä siihen sisältyy, ja laajennetaan näin mahdollisten ruoantuotannon tulevaisuuksien kenttää (vrt. Gibson-Graham 2008).

Gibson-Graham tarkastelee taloutta poliittisen toiminnan ja eettisten neuvotteluiden tilana, jossa toimijat ovat lähtökohtaisesti kiinnittyneitä toisiinsa. Vaikka kaikki, myös kapitalistiset talouden käytännöt perustuvat keskinäisriippuvuuksiin ja vuorovaikutukseen, moninaisten talouksien lähestymistapa nostaa nämä suhteet näkyvästi keskiöön ja siten (uudelleen)politisoii taloutta. (Gibson-Graham 2006, 84, 88.) Ruoantuotannon tarkasteleminen moninaisena talouden toimintana kiinnittää siis huomion siihen, millaisia työn, vaihdon, liiketoiminnan, omistamisen ja sijoittamisen suhteita muotoutuu ruoantuotannon arkisissa käytännöissä. Näin avautuu tilaa tunnistaa ruoantuotantoon osallistuvia moninaisia toimijoita, havainnoida niiden keskinäistä vuorovaikutusta

³ Kapitalosentrinen viittaa ajattelutapaan, jossa erilaiset talouden muodot ja käytännöt ymmärretään suhteessa ensisijaiseksi määriteltyyn kapitalismiin (Gibson-Graham 1996, 6).

ja suunnata toimintaa uudelleen toimijoiden erilaiset tarpeet huomioiden (vrt. Gibson-Graham ym. 2013).

Vaikka moninaisten talouksien lähestymistavassa on lähdetty liikkeelle ihmisten välisten suhteiden tarkastelusta, viime vuosina tutkimuskentällä on tuotu laajalti esiin myös ei-inhimillisiä toimijoita talouden toiminnassa keskeisinä osapuolina (ks. esim. Alhojärvi & Bruun 2013; Gibson-Graham 2011; Gibson-Graham, Hill & Law 2016). Ei-inhimillisten toisten toimijuuden tunnistaminen on ensimmäinen askel niiden tuomisessa osaksi taloudesta käytäviä eettisiä neuvotteluja (Gibson-Graham & Miller 2015; Roelvink 2015b), mutta se ei kuitenkaan poista toimijoiden väliltä hierarkkisia erontekoja, joita edellä kuvailtiin. Haraway ehdottaa kumppanuuslajien verkostoissa muotoutuvien hierarkkisten erontekojen tarkasteluun erilaisia eettisiä yhteiselön käytäntöjä, kuten kunnioittavaa takaisin katsomista (*respecere*), jossa toimijoiden väliset suhteet, riippuvuudet ja eriarvoisuudet tuodaan näkyviksi (2008, 19, 88), sekä vastuulliseksi vastaajaksi (*response-able*) asettumista, jolloin sitoudutaan olemaan läsnä ja toimimaan hankalissa ja ristiriitaisissakin lajien ja ihmisten välisissä suhteissa (2016, 28, 78). Vastaavasti Gibson-Graham (2006, 98, 194) ehdottaa hankalien suhteiden välttelyn tai niistä lamaantumisen sijaan niiden ottamista toiminnan lähtökohdiksi: aloittamaan sieltä, missä on, ja rakentamaan tulevaisuutta ongelmallistenkin tilanteiden pohjalta. Nämä tunnistamisen käytännöt haastavat ne nykyisen ruoantuotannon järjestykset, jotka estävät katsomasta niitä, joiden kanssa tai joita syömme. Käytäntöjen etiikan tulkitsen pohjautuvan sekä Harawayn (2008) että Gibson-Grahamin (2006, 81–82) ajattelussa keskeiselle toimijoiden keskinäiselle muotoutumiselle ja osapuolia muokkaavalle vuorovaikutukselle. Kunnioittavissa kohtaamisissa ja keskinäisiin suhteisiin sitoutumisessa avautuu mahdollisuuksia muutokselle uusia yhteyksiä luovalle oppimiselle (Haraway 2016, 1–2, 98, 127; Gibson-Graham & Roelvink 2010; Roelvink 2015a, ks. myös Latour 2004).

Hierarkkisten erontekojen kanssa toimiminen ja tulevaisuuksien rakentaminen edellyttää moninaisten talouksien ja kumppanuuslajien verkostojen tutkijoilta ja osallisilta avoimuutta epävarmuudelle. Sen sijaan, että vahvan teoreettisen ymmärryksen ohjaamina ennalta tiedettäisiin, miten esimerkiksi erilaiset ruoantuotannon tavat ovat lopulta osa yhtä ja samaa uusliberaalia kapitalismia, niistä voidaan lukea ennaltamääräämättömiä toisin tekemisen mahdollisuuksia. Ennakoivan ja yllättymisiä välttelevän paranoidin luennan sijaan teen tutkimuksessani ruoantuotannon tulevaisuutta tuottavista nykyisyyksistä niiden moninaisuutta esiin tuovaa tiheää kuvausta ja ennalta-arvaamattomia muutoksen suuntia avaavaa reparatiivista luentaa. (Gibson-Graham 2014; 2008; paranoidista ja reparatiivisesta luennasta ks. Sedgwick 2003; ks. myös Alhojärvi 2017; Harris 2008.) Kumppanuuslajien ja moninaisen talouden teorioita yhdistävillä

relaationaalisen etiikan ohjenuorilla tasapainoillen keskeisiksi kysymyksiksi nousee, miten ruoantuotannon toisia kohdataan ja keskinäisriippuvuuksia tunnistetaan sekä miten tulevaa toimintaa suunnataan neuvottelujen kautta, hierarkkisia eroja herkästi reflektoiden ja keskinäiseen toimeen tulemiseen sitoutuen.

Tutkimuskenttä ja etnografinen aineistonkeruu

Tutkimuksen aineiston olen kerännyt etnografisesti osallistuvan havainnoinnin menetelmin ja ryhmähaastatteluilla biodynaamisella tilalla ja sen yhteydessä toimivassa yhteisökylässä sekä kumppanuusmaataloutta harjoittavassa luomuosuuskunnassa vuosina 2015 ja 2016. Aineisto koostuu kenttäpäiväkirjoista, valokuvista sekä yhteisöjen verkkosivustoista. Valitsin aineistonkeruun kohteiksi kyseiset eteläsuomalaiset tilat ensinnäkin siksi, että niissä tuotiin aktiivisesti esiin ruoantuotannon yhteiskunnallisia ulottuvuuksia, ja toiseksi siksi, että kummallakin tilalla ruoantuotannon käytännöt olivat monilta osin vasta vakiintumassa, sillä molemmat yhteisöt olivat toimineet nykyisessä muodossaan vasta muutamia vuosia.

Biodynaamisen maatilanyhteydessä toimiva yhteisö koostui noin 30 eri-ikäisestä ihmisestä, joista osa asui yhteisökylässä pysyvästi ja osa väliaikaisesti. Ruoantuotantoon osallistui aktiivisesti yhteisön jäsenistä noin kolmasosa. Yhteisön tavoitteina oli yhtäältä toimia sosiaalisesti ja taloudellisesti pitkäjänteisesti ja jäseniään kaikilla elämän osa-alueilla tukien. Toisaalta päämääränä oli esimerkin antamisen, hyvän ja terveellisen ruoan tuottamisen ja muiden samantyyppisten yhteisöjen tukemisen kautta vaikuttaa myös yhteisöstä ulospäin. Merkittävä vaikutus yhteisön arvoihin ja toimintaan oli biodynaamisella viljelyllä, jonka lähtökohta on vaalia ympäröivän luonnon elollisuutta sekä luonnon ja ihmisen välistä materiaalista ja henkistä yhteyttä (Steiner 2004 [1924]). Biodynaamisten periaatteiden mukaan yhteisössä pyrittiin kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja hyvään yhteiseloon sekä ihmisten kesken että ei-inhimillisten toisten kanssa. Tilan verkkosivuilla kerrotaan:

”Biodynaamisessa viljelyssä [– –]ilakokonaisuus muodostaa oman ekosysteeminsä, joka lisää maaseutuluonnon monimuotoisuutta. Kokonaisuuteen kuuluvat tilan *maan, viljelykasvien ja kotieläinten* lisäksi myös *ihmiset* ja koko tilaa ympäröivä *luonto*.” (korostus alkuperäisessä)

Kumppanuusmaatalousosuuskunnassa yhteisön jäsenet eivät viljelijöitä lukuunottamatta asuneet tilan läheisyydessä, vaan kiinnittyivät tilaan sieltä tuotavan ruoan sekä tilalla järjestettävien talkoiden kautta. Osuuskunnassa oli mukana satakunta ruokajäsentä ja vajaa kymmenen eri rooleissa työskentelevää tuottajajäsentä, mukaanlukien viljelijä ja puutarhuri.

Kumppanuusmaatalous on uudehko maatalouden toimintamalli, jossa yksilöt, perheet tai muut

pienyhteisöt ostavat ennakkoon maatalan sadosta osuuden, joka jaetaan satoaikaan viikoittaisina satokasseina tai -laatikoina. Näin kuluttajat jakavat tuotantoon sisältyviä riskejä tuottajien kanssa ja sitoutuvat tukemaan paikallista, usein luonnonmukaista ruoantuotantoa. (European CSA Research Group 2016.) Suomessa monet kumppanuusmaataloushankkeet ovat aineistonkeruun kohteen tapaan järjestäytyneet osuuskunniksi, joka toimintamuotona tukee tasa-arvoista osallistumista ja päätöksentekoa (emt. 30).

Osuuskunnan tavoitteena oli tuottaa yhteisön jäsenille sekä laadullisesti että määrällisesti kaikki tarvittava ravinto sekä mahdollistaa tuottajajäsenten toimeentulo. Samalla se otti kantaa ruoantuotannon ympäristövaikutuksiin ja sosiaalisiin epäkohtiin. Keskeistä tässäkin yhteisössä oli mukana olevien toimijoiden hyvinvointi:

Viljelijä: ”Tietysti tärkeintä on ihmisten, eläinten ja ympäristön hyvinvointi, niiden tietyllä tavalla täytyy olla tasapainossa ja sopusoinnussa ja sen takii me ei välttämättä pystytä tekemään aina asioita halvimmalla mahdollisella tavalla tai helpoimmalla mahdollisella tavalla, koska siinä voi joku osatekijä aina kärsii, joko se on sit ihmiset tai ympäristö tai eläimet.”

(Suunnittelukokous 19.11.2016)

Suoritin aineistonkeruuta etnografisesti osallistuvan havainnoinnin keinoin asumalla ja työskentelemällä biodynaamisella tilalla kahden viikon ajan, olemalla useita kertoja mukana molempien yhteisöjen talkoissa sekä osallistumalla osuuskunnan päivän kestävään suunnittelukokoukseen fasilitaattorina. Tiloilla tekemäni työ oli moninaista, eläintenhoidosta risusavottaan ja sadonkorjuuseen, mutta koska aineistonkeruu ajoittui molempina vuosina pääosin keski- ja loppukesään, eniten hyötyä osallistuvan tutkijan apukäsistä oli molempien tilojen vajaan kahden hehtaarin vihannesmailla rikkakasvien kitkennässä. Kitkeminen asettui näin tutkimuksen keskiöön jo aineistonkeruuvaiheessa, vaikka havainnoinnin kohteena oli tilojen ja yhteisöjen toiminta kokonaisuudessaan.

Tilojen työntekoon osallistumisen ohessa olin mukana yhteisöissä käydyissä keskusteluissa esimerkiksi ruoantuotannon periaatteista ja käytännöistä, yhteisöjen sisäisestä dynamiikasta ja suhteista ulkopuolisiin toimijoihin. Keskusteluihin ja tulevan toiminnan ideointiin osallistuminen oli luonteva osa yhteiskunnallisesti suuntautunutta tutkijuutta (ks. Suoranta ja Ryynänen 2014, Phillips 2011). Jätin kuitenkin samalla tietoisesti tilaa yhteisöjen moniäänisyyksille ja keskustelujen polveilulle: lähestymistapani yhteisön toimintaan osallistumisessa oli kuunteleva ja mahdollisuuksien mukaan yhteisöjen tarpeisiin vastaava. Näin muodostuneessa etnografisessa aineistossa tutkijan läsnäolo on tunnistettavissa mutta ei määrittele aineiston sisältöä (ks. Davies 1999, 72–74).

Kitkemisen käytännöt yhteisöpohjaisessa maataloudessa

Valtaosa viljelykasveista edellyttää samasta elintilasta, ravinteista, valosta ja vedestä kilpailevien kasvien vähentämistä tuottaakseen satoa. Viljelykasvit eivät siis tulisi toimeen tai ainakaan tuottaisi ihmisille toimeentuloa ilman rikkakasvien torjuntaa. Nykypäivän intensiivisessä maataloudessa rikkakasveja torjutaan tyypillisesti kemiallisilla torjunta-aineilla, mutta tarkastelemieni tilojen harjoittamassa luonnonmukaisessa ja biodynaamisessa viljelyssä torjunta-aineita ei käytetä niiden todettujen tai mahdollisten terveyst- ja ympäristövaikutusten vuoksi (ks. esim. Pro Luomu 2013; YK 2017), vaan rikkakasvien määrää vähennetään esimerkiksi maata muokaamalla ja erilaisilla katteilla (Turner ym. 2009). Näiden tekniikoiden lisäksi käsin kitkeminen osoittautui tarkastelemillani tiloilla keskeiseksi tavaksi vähentää avomaavihannesten rikkakasveja.

Torjunta-aineeton viljely oli tiloilla niin itsestään selvää, ettei havainnoinnin aikana kukaan edes leikillään ehdottanut raskaalle kitkemistyölle kemiallista vaihtoehtoa. Sen sijaan torjunta-aineettomuudella selitettiin vihannespenteissä kuhisevaa elämää:

"Maa oli uskomattoman kuohkeaa ja elävää, ja tätä kommentoitiin useampaan otteeseen talkoiden aikana. "Ollaan unohdettu myrkyttää", [tuottajajäsen] vitsaili. Välillä se suorastaan kuhisi kaikkia ötököitä kun repäisi hyvän kourallisen kasvillisuutta maan yltä pois. Hämähäkkejä, koppakuoriaisia, kastematoja, etanoita, toukkia." (Kenttäpäiväkirja 6.8.2016)

Vaikka eliöstön rikkaus laskettiin torjunta-aineettoman viljelyn ansioksi, oma osansa oli varmasti myös myöhäisellä kitkemisajankohdalla: rikkakasvit olivat saaneet rauhassa rehottaa ja kerätä ympärilleen moninaisen lajiston selkärangattomia, sillä kitkemiseen ei ollut ollut tarpeeksi työvoimaa. Tiloilla kitkemistyötä tekivät suurelta osin erilaiset harjoittelijat, vapaaehtoiset ja talkoolaiset useimmiten ylläpitoa vastaan tai ruokapalkalla (ks. myös Ekers ym. 2015). Heille kitkeminen oli vapaavalintaista: osuuskunnassa ruokajäsenillä ei ollut työvelvoitetta, ja biodynaamisella tilalla kitkemistä epämieluisana pitäviä yksittäisiä vapaaehtoisia rohkaistiin keksimään itselleen muunlaista yhteisöä hyödyttävää työtä. Kitkeminen oli kuitenkin tehtävä ajallaan, ja siitä vastasivat viime kädessä tilojen vastuulliset viljelijät ja osa osuuskunnan muista tuottajajäsenistä, jotka saivat ainakin osittaisen elantonsa tilojen toiminnasta yrittäjätulona tai osuuskunnan maksamana palkkana. Kuitenkin myös osa muista yhteisöjen jäsenistä kantoi huolta kitkemistä, vaikka heidän yksilöllinen toimeentulonsa ei ollut sadosta samalla tavalla riippuvaista.

"Juuri kun sain hommat tehtyä [vapaaehtoinen] tulee kysymään onko tekemistä, eli käyn kahvilla ja lähdän kitkemään punajuurta. Mitäpä siitä kertomaan, älyttömästi oli [rikkakasvit] kasvaneet [– –]. Ohimennen puhuttiin kasveista, kitkemisestä (jotenkin tuntuu että [vapaaehtoisella] on vähän epätoivoa ilmassa), en muista mistä." (Kenttäpäiväkirja 28.7.2015)

Kitkemisen työtaakka ja vastuu eivät siis jakautuneet tasan, vaan viljelijät, tuottajajäsenet ja tietyt vapaaehtoiset kantoivat niitä enemmän kuin toiset. Kitkemistyön välttelyyn tai talkoisiin osallistumattomuuteen saattoi olla mitä moninaisimpia syitä, mutta ainakin joillekin yhteisöjen jäsenille kitkeminen näyttäytyi epämieluisana myös sukupuoleen liittyvien arvostusten vuoksi.

”Kitkin pirullisia porkkanoita [vapaaehtoisten 1, 2 ja 3], kanssa, [vapaaehtoinen4] pysyi kauempana ja kitki kai jotain muuta, myöhemmin [vapaaehtoinen1] sanoi kevyesti paheksuen että hän jakaa tasan tarkkaan miesten ja naisten töihin ja kitkeminen käsin on ilmeisesti naisten töitä mutta jollain koneilla kelpaisi”. (Kenttäpäiväkirja 29.7.2015)

Muiden kanssa kitkevä vapaaehtoinen ei hyväksynyt toisen vapaaehtoisen sukupuolittunutta kitkemistyön arvottamista, ja vastaavaa kritiikkiä oli havaittavissa muidenkin yhteisön jäsenten taholta. Aineistonkeruun aikana kitkemiseen osallistuneiden ihmisten sukupuolen ilmaisun perusteella kitkemistä ei myöskään voi tulkita jaotellun yhteisöissä naisten työksi. Sen sijaan toiminnassa oli läsnä muunlaisia erontekoja: käytännössä kitkemiseen osallistuminen edellytti esimerkiksi fyysistä kestävyyttä, kykyä lukea suomen- tai englanninkielistä tiedotusta sekä useimmiten mahdollisuutta kulkea tiloille maksullisella joukkoliikenteellä tai yksityisautoilla – tai tarpeeksi nuorta ikää ja tarpeeksi eurooppalaista kansalaisuutta Euroopan unionin vapaaehtoisohjelmaan (EVS), jonka kautta pidempiaikaisia vapaaehtoisia tuli biodynaamiselle tilalle. Kitkijöiden joukon monipuolistaminen oli kuitenkin molempien yhteisöjen ääneenlausuttuna tavoitteena. Yhteiskuljetusten ja lastenhoidon järjestäminen olivat jo osin käytössä olevia keinoja toiminnan saavutettavuuden lisäämiseksi niillekin, joille kulkeminen viljelyksille tai työskentely hoivavelvollisuuksien lomassa olisi muuten hankalaa.

Yhteisöjen toimintaa ohjasivat tasa-arvoa ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta korostavat arvot, joiden mukaisesti yhteisöjen sisäisiä eroja pyrittiin ylittämään ja hierarkioita purkamaan. Esimerkiksi päätöksenteossa pyrittiin tasavertaiseen ja laajaan osallistumiseen erilaisilla käytännöillä ja työskentelymenetelmillä, biodynaamisen tilan viikkopalavereista ja kuukausittaista kyläkokouksista osuuskunnan suunnittelukokouksiin ja työryhmätyöskentelyyn. Kitkemiseen liittyvä päätöksenteko alkoi jo tilojen viljelysuunnitelmien tekemisestä, joissa määriteltiin, kuinka paljon ja mitä viljelykasveja tilalla satokauden aikana tuotetaan. Biodynaamisella tilalla viljelysuunnitelman teko oli viljelijöiden käsissä, mutta osuuskunnassa muutkin jäsenet osallistuivat suunnitteluun yhteisissä tapaamisissa, joissa suunnitelmaa työstettiin. Kitkemisen järjestymiseen yhteisöissä vaikuttivat viljelysuunnitelmien lisäksi myös päätökset työnjaosta, yhteisön jäsenten työvelvoitteista, vapaaehtoistyön ehdoista ja talkootyön järjestelyistä, sillä etenkin keskikesällä merkittävä osa tiloilla tehtävästä talkoo- ja vapaaehtoistyöstä oli kitkemistä. Näitä päätöksiä

koskevia neuvotteluja käytiin yhteisöissä jatkuvasti.

Puutarhuri: ”Heinäkuulle varmaan painottuu se suurin työmäärä [kitkemisessä]”

Ruokajäsen: ”Mut eiks kitkennässäkin oo se et jos sen sais tehtyy mahdollisimman hyvin sillon aluks niin se ois tosi jees”

Viljelijä: ”Totta kai se helpottaa myöhempii kitkentöjä”

Ruokajäsen: ”Et ois parhaas tapaukses silleen et se ois isompi ruljanssi aluks”

(Suunnittelukokous 19.11.2016)

Yhteisöjen tasa-arvoiset ja osallistavat periaatteet järjestivät myös kitkemistyön käytäntöjä. Vaikka vastuulliset viljelijät antoivat tyypillisesti päivän alussa ohjeet, mitä kitkeä, kesken päivän kitkijät saattoivat päättää vaihtaa paikkaa omiin tilannearvioihinsa perustuen. Päivittäinen työaika jousti puoleen ja toiseen kitkijöiden, tilojen muiden ihmisten ja ei-inhimillisten eläinten tarpeiden sekä sääolojen mukaan. Myös kitkemistekniikat olivat työn tekijöiden itse päätettävissä:

"[Kohopenkin m]aa oli todella muhevaa ja täynnä matoja, ja rikkaruohot irtosivat hyvin isoine juurineen. Varsinkin juolavehnän juuret irtosivat helposti ja mukavasti pitkältä matkalta. Suurin osa kiskoi kasveja käsin, muutamalla oli talikko. Kasvit heiteltiin kasoihin selkien taakse. Ainoa ohjeistus oli [puutarhurin] toive siitä, että penkkiä ei tallottaisi, mutta ei kukaan lisäohjeita kysellytkään." (Kenttäpäiväkirja 18.6.2016)

Kitkemistyötä ohjasivat myös kitkemisessä mukana olevista ei-inhimillisistä toimijoista tehdyt havainnot. Kasvien ja muiden eliöiden jatkuva ja moniaistinen havainnointi osoittautui aineistonkeruun myötä erottamattomaksi osaksi kitkemistä: kitkiessä ei voinut olla panematta merkille rikkakasvien määrää ja lajia, taimien kasvua, kastematojen ja muiden selkärangattomien läsnäoloa ja maaperän rakennetta.

”Maa oli savista, mutta kostea jolloin rikkaruohot lähtivät helposti. En tunnistanut kaikkia, joitakin mietittiin yhdessä. Porkkanapenkissä, johon siirryttiin lounaan jälkeen, oli hieman eri rikkaruohoja, joku EVS[-vapaaehtoinen] kysyikin onko eri kasveilla eri rikkaruohot. Siellä maa oli sivussa jo aika kovaa, [viljelijä] oli sitä mieltä että sivummaisiet penkit ovat menetettyjä [– –].” (Kenttäpäiväkirja 13.7.2015.)

Kitkemistyössä tehtyjä havaintoja jaettiin muiden kitkijöiden ja viljelijöiden kanssa sekä pellolla että lounastauoilla ja työpäivän päätteeksi. Samalla havaintoja kehystettiin aiemmilla kokemuksilla ja muualta hankitulla tiedolla:

"[A]urinko alkoi paistaa (sateen takia ei oltu pellolla) jolloin järjesteltiin työt uudelleen niin että lähdin [vapaaehtoisen2] kanssa kitkemään loput porkkanat. [– –] Kitkettiin loput harson alla olleesta porkkanasta, ehdittiin juuri valmiiksi kun ilma tummui ja alkoikin satelemaan matkalla

lounaalle. [Lounaalla p]uhuttiin [vapaaehtoisen1] kanssa porkkanoiden peittämisestä, [hän] tarkisti netistä ja ainoat tuholaiset tulee maasta eli ei järkeä, [yhteisökylän asukas] samaa mieltä, menevät vain lanaan. Harson voisi siis kerätä jo pois [– –]." (Kenttäpäiväkirja 30.7.2015.)

Kitkiessä tehdyt havainnot sekä ohjeistivat välittömiä viljelytoimia että näyttivät suuntaa seuraaviin satokausiin: työn lomassa pohdittiin palsternakkalajikkeen soveltuvuutta kasvupaikalle, lantun istutustiheyttä ja porkkanarivien välin pituutta, jotta traktorilla haraaminen ei seuraavana vuonna vahingoittaisi taimia. Kitkiessä pantiin merkille, missä kohtaa pelto oli ollut taimille liian kostea ja millainen merkitys viherkatteella maaperälle oli. Tällaisen havaintoihin pohjaavan tiedontuotannon merkitys tunnustetaan myös biodynaamisen tilan verkkosivulla, jossa todetaan:

”Luonnon aistiminen ja omat havainnot antavat tietoa yhtä lailla kuin maanviljelyksen ekologian tai uusimpien viljelytekniikoiden ymmärtäminen.”

Kitkemisen yhteydessä muodostuva kokemuksellinen tieto tunnustettiin näin merkittäväksi tietämisen tavaksi tieteellisen ja teknisen maataloustiedon rinnalle. Tämä heijastelee edellämainittuja yhteisöjen pyrkimyksiä tehdä ruoantuotantoa toisin suhteessa totunnaisiin järjestyksiin. Ruoantuotannon vallitsevia käytäntöjä kritisoitiin myös arkisissa keskusteluissa kitkemisen ja muun toiminnan lomassa. Yhteisöt näyttäytyivätkin poliittisina toimijoina, jotka asettuivat tarkoituksellisesti vastakarvaan suhteessa moniin ruoantuotannon normeihin paitsi puheen tasolla, myös arkisissa käytännöissä, kädet savessa. Seuraavaksi tarkastelen, miten kitkemisen käytännöissä avautuu tilaa ruoantuotannon toisin tekemiselle.

Ruoantuotantoa ristiriitaisissa suhteissa

Kitkemisen tiheä kuvaus tuo näkyviin ruoantuotannon arkisten käytäntöjen moninaisuutta. Tiloilla harjoitettu omaehtoinen kitkeminen ei taivu ymmärrettäväksi, jos sitä tarkastellaan yksinomaan kapitalististen suhteiden näkökulmasta: niissä kitkeminen voisi näyttäytyä vapaa-ajan toimintana tai vaihtoehtoisesti työntekijöiden hyväksikäyttönä. Yhteisöissä kitkeminen sen sijaan ymmärrettiin yhteisöä rakentavana tuottavana työnä (ks. Sherriff 2009): kitkeminen oli edellytys avomaavihannesten kasvulle, ja vihannekset taas olivat keskeisiä yhteisöjen jäsenten ruokavalioissa ja niiden tuotanto takasi tiloille tuloja suoramyyntin ja osuuskunnan jäsenmaksujen kautta. Samalla kitkemisessä muodostui erilaisia yhteisöä ylläpitäviä suhteita.

Kitkemistyö järjestyi yhteisöissä moninaisena: työstä saatavat korvaukset vaihtelivat, työn oli sekä itseohjautuvaa että kokeneempien ohjaamaa ja työn reunaehdot muotoutuivat erilaisissa neuvotteluissa. Ruoantuotanto tiloilla siis ei perustunut palkkatyöhön ja siihen kytkeytyvään työnantajan määräysvaltaan, vaan kitkemistyön moninaisissa järjestyksissä toimijat muotoutuivat

erilaisissa ei-kapitalistisissa suhteissa toisiinsa. Nämä suhteet hakivat alati muotoaan, sillä omaehtoiselle kitkemistyölle yhteisöpohjaisessa maataloudessa ei ole olemassa valmista kulttuurista mallia markkinasuuntautuneen tuotannon palkkatyön tapaan. Kitkemistyön järjestyminen edellyttikin tiloilla jatkuvaa neuvottelua, harkintaa ja päätöksentekoa.

Totunnaisten järjestysten kyseenalaistaminen ja neuvottelutilan avaaminen ovat keskeisiä työn, talouden ja ruokajärjestelmän uudelleemäärittelyssä eettisinä käytäntöinä ja poliittisena toimintana, sillä ne mahdollistavat toimijoiden välisten hierarkioiden havainnoinnin ja purkamisen (ks. Gibson-Graham 2006, Trauger & Passidomo 2012). Kitkeminen omaehtoisena työnä ei sinänsä ole ongelmaton ruoantuotannon käytäntö, vaan kytkeytyy monenlaisiin hierarkkisiin erontekoihin. Kitkeminen on ollut perinteisesti naistapaista työtä ympäri maailman (Gouse ym. 2016, 29; Shanthi 2010, 113–114; Singh, Singh & Kotwaliwale 1999, 270), ja myös aineistossani oli edellä viitteitä kitkemistyön arvottavasta sukupuolittamisesta. Palkattoman vapaaehtoistyön tekeminen ei ole samalla tavalla mahdollista kaikille, vaan siihen osallistumista edesauttavat luokkaan liittyvät etuoikeudet: hyvä sosiaalinen turvaverkko ja turvattu toimeentulo (Weiler, Otero & Wittmann 2016; ks. myös Brady, Verba & Schlozman 1995). Myös rotuun liittyvät eronteot ovat yhteiskunnallisissa ruokaliikkeissä läsnä (Slocum 2007), mistä tarkastelemissani yhteisöissä viittasi rodullistettujen jäsenten vähäinen määrä.

Rikkakasvit eivät kuitenkaan antaneet hierarkkisten erontekojen olla: tukahduttavalla kukoistuksellaan ne toivat jatkuvasti esiin, että kitkemistyötä oli tiloilla enemmän kuin sen tekijöitä. Tulkitsen, että kitkennän työläys yhdessä yhteisöjen sosiaalista oikeudenmukaisuutta korostavan arvopohjan kanssa sai aikaan herkkyyttä havainnoida tilan töihin osallistumisen esteitä, joista monet liittyivät tavalla tai toisella yhteiskunnallisiin eroihin, normeihin tai arvostuksiin. Kitkemistyön paljous toi esimerkiksi kysymykset työn sukupuolittuneisuudesta ja sukupuolten välisestä työnjaosta osaksi työstä käytäviä neuvotteluja, mikä saattoi sysätä tekemään toisin sukupuolten välisiä suhteita. Yhteisöjen miesoletettujen aktiiviseen kitkemiseen osallistumisen voikin tulkita arkisena sukupuolittuneen työnjaon kyseenalaistamisena⁴. Työn saavutettavuuden tai houkuttelevuuden lisääminen uusia käytäntöjä kehittelemällä tai totunnaisia tapoja kyseenalaistamalla voikin avata mahdollisuuksia ruoantuotantoon liittyvien hierarkioiden purkamiseksi.

Maatiloilla tehtävää palkatonta vapaaehtoistyötä on kritisoitu siitä, että se saattaa tahattomasti vahvistaa talouden uusliberaaleja, eriarvoistavia järjestyksiä sen sijaan, että se haastaisi niitä

4 Vaihdoehtoisesti miesoletettujen osallistuminen voidaan lukea nojautumisena agraariperinteeseen, jossa esimerkiksi tietyt peltotyöt on tehty joukkovoimalla sukupuoleen katsomatta (Peltonen 1999, 40), mutta tämä tulkinta ei muuta sitä, että osallistuminen tekee todeksi tasa-arvoista työnjakoa sukupuolten välillä.

(Mostafanezhad 2016). Laajentuessaan vapaaehtoistyö voi tarkoittaa esimerkiksi jo valmiiksi matalien maataloustyön palkkojen polkemista (Weiler, Otero & Wittmann 2016). Kitkemistä tai muitakaan ruoantuotannon toisin tekemisen käytäntöjä ei tulekaan tarkastella irrallaan yhteiskunnallisesta kontekstistaan, vastuuttomana niiden mahdollisesti kumuloituvista vaikutuksista. Samalla on kuitenkin otettava huomioon, että kitkeminen ei ole ainoa muutosta tuottava käytäntö, vaan yksi lukemattomista. Kun tulevaisuutta on muokkaamassa ilmaston lämpenemisen ja kuudennen sukupuuttoaalton kaltaisia planetaarisia poikkeustiloja, on selvää, että tulevat kitkemisen käytännöt eivät järjesty nykyhetkeä vastaavissa olosuhteissa, vaan toistaiseksi tuntemattomissa suhteissa inhimillisiin ja ei-inhimillisiin toisiin. Näiden järjestysten ennalta-arvaamattomuus saattaa olla keskeistä tulevaisuuden ruoantuotantoa mahdollistavien elinkelpoisten olosuhteiden ylläpitämisessä tai uudelleen luomisessa (ks. Haraway 2016).

Rikkakasvien käsin kitkeminen kemiallisen torjunnan sijaan on tarkastelemieni yhteisöjen tapa vaalia ruoantuotantoon osallistuvien kumppanuuslajien verkostojen elinvoimaisuutta. Kitkeminen ei kuitenkaan ole ainoastaan käsin tehtävä vastine kemiallisten torjunta-aineiden työlle, vaan kitkiessä ei-inhimilliset ja inhimilliset toimijat muotoutuvat erityisissä, vahvasti paikantuneissa keskinäisissä suhteissa (ks. Tsing 2016). Kuten edellä kuvattiin, rikkakasvien vähentäminen kitkemällä oli torjunta-aineiden käyttöön verrattuna aikaavievää ja kehollista vuorovaikutusta viljelykasvien, rikkakasvien ja niihin kytkeytyvien eliöiden kanssa. Kitkemisen kirjaimellinen maanläheisyys ja sen yksitoikkoinen hitaus ohjasivat kohtaamaan ja huomioimaan viljelyssä läsnäolevat ei-inhimilliset toimijat merkityksellisinä toisina: kun vihannespengin eliöt tulivat iholle ja irtirevittyjen rikkakasvien haju pinttyi sormiin, oli selvää, että toimeentuloa tuotettiin yhdessä monilajisten toisten kanssa. Rikkakasvien merkitys saikin kitkiessä uusia sävyjä: ne näyttäytyivät paitsi viljelykasvien haittana, myös erilaisten hyönteisten elinympäristönä, maan kosteuden ylläpitäjänä ja maatuessaan monin tavoin hyödyllisenä viherkatteena. Näin kitkemisen yhteydessä tehdyt moniaistiset havainnot lisäsivät ymmärrystä ruoantuotannon keskinäisriippuvuuksista ja siinä mukana olevista ei-inhimillisistä toisista. Tulkitsen tämän prosessin tilanteiseksi tiedontuotannoksi (Haraway 1988), jossa vastataan ruoantuotannon paikantuneisiin tiedontarpeisiin tavoittelematta universaalia yleispätevyyttä, ja jossa tunnistetaan tietämisen kohteen aktiivinen toimijuus tiedontuotannon osana. Tilanteisen tiedontuotannon ja siihen pohjaavan yhteisöllisen päätöksenteon myötä kitkeminen toi monilajisia toisia osaksi tilojen ruoantuotannon tulevaisuuksien muotoutumista.

Samalla oli ilmeistä, että kitkemisessä muodostuneet suhteet ei-inhimillisiin toisiin eivät olleet symmetrisiä: vihannemaiden eliöstön ja rikkakasvien itsensä kannalta kitkeminen ei ollut

kemiallisen torjunnan vastakohta, vaan se niin ikään tarkoitti tiettyjen kasvien ja niistä riippuvaisten hyönteisten ja pieneliöiden elinehtojen radikaalia heikentämistä tai niiden suoranaista tappamista inhimillisten tarpeiden täyttämiseksi. Kitkemistä pohdittiinkin pellolla puolitosissaan ”miniatyyrimonokulttuurien” luomisena. Vastaavasti toiminnan paikantuneisuus ei tarkoita, etteikö kitkeminen olisi tapahtunut samaan aikaan osana erilaisia bio-sosio-teknologisia verkostoja (Haraway 2008) ja väistämättä suhteessa myös kapitalistisiin talouden järjestyksiin (Gross 2009, 74): biodynaamisella tilalla kitkeminen kiinnittyi muun muassa Euroopan unioniin, joka mahdollisti vapaaehtoistyön rahoituksen, ja luomuosuuskunnassa taas esimerkiksi ruokajäsenten autoilu tilan talkoisiin kytki kitkemisen globaaleihin öljyteollisuuden verkostoihin (ks. Partanen ym. 2013). Kitkeminen asettuu näin osaksi ruoantuotannon perustavanlaatuisesti ristiriitaisia ja loputtoman monimutkaisia verkostoja, mutta myös samalla siinä osallistutaan niiden jatkuvaan muotoutumiseen.

Rikkaruohonjuuritasolla tulevaisuuksia tekemässä

Rikkakasvien kitkeminen käsin kemiallisen torjunnan sijaan oli tarkastelemillani tiloilla paitsi luonnonmukaisen tuotannon säännösten määräämää, myös tapa kyseenalaistaa teollistuneen viljelyn normatiivisia käsityksiä kemikaalien välttämättömyydestä. Yhteisöissä pyrittiin toisenlaisten, tasa-arvoisempien ja ekologisesti kestävämpien tulevaisuuksien tuottamiseen: ruoan ohella niissä tuotettiin myös uudenlaisia suhteita sekä inhimillisten toimijoiden välille että ihmisten ja muiden lajien kesken. Ruoantuotanto on kuitenkin osa ihmisten ja lajien välisiä eroja ja hierarkioita myös silloin, kun se järjestetään ympäristötietoiselle ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta vaalivalle arvopohjalle. Vaikka tarkastelemanani yhteisöt irroittautuivat omaehtoisen kitkemistyön myötä esimerkiksi kemiallisiin torjunta-aineisiin ja maataloustyölle tyypillisen matalapalkkatyön teettämiseen liittyvistä ongelmista, myös omaehtoisen kitkemisen käytännöissä oli läsnä monenlaisia toiseuttavia erontekoja.

Vaikka kitkeminen ei ole tasa-arvoinen tai harmiton rikkakasvien torjunnan muoto, tietoisina ja harkittuina yhteisöllisinä käytäntöinä se kuitenkin mahdollistaa monien toiminnassa mukana olevien ei-inhimillisten ja inhimillisten toimijoiden kunnioittavan kohtaamisen ja niiden keskinäisten suhteiden uudelleenjärjestelyn. Kitkeminen hankaloittaa ruoantuotantoa työläydellään, mutta samalla hankaluus osoittaa, miten ruoantuotannon muuttaminen kytkeytyy muihin yhteiskunnallisiin kamppailuihin: kitkemisen järjestyminen edellyttää työn uudelleenmäärittelyä ja erilaisten yhteiskunnallisiin arvostuksiin ja normeihin kytkeytyvien osallistumisen esteiden madaltamista. Samalla kitkeminen tuo näkyviin inhimillisen ja ei-inhimillisen keskinäisriippuvuuksia ja niiden välistä syömisen ja syötäväksi tekemisen jännitettä, joka on

ruoantuotannon ytimessä eikä päästä otteestaan, sillä toimeen on tultava. Kitkemisen mahdollistama tilanteinen tiedontuotanto kuitenkin osoittaa, että toimeentulon tuottamisen tavoista voi neuvotella myös ei-inhimilliset toiset mukaan ottaen: taimet, rikkakasvit ja maaperän eliöt voivat kitkemisen hitaan, kehollisen paikantuneisuuden kautta tulla osaksi viljelyä koskevaa tiedontuotantoa ja siten yhteisöjen päätöksentekoa. Kitkemisen voikin nähdä käytäntöinä, jotka pakottavat pysymään vaikeuksien äärellä, hankaluuksia havainnoiden ja työstäen ja näin ruoantuotannon toisenlaisia tulevaisuuksia tehden (ks. Gibson-Graham 2006; Haraway 2016).

Rikkakasvien kitkemisen käytäntöihin keskittyminen on performatiivista politiikkaa, jolla osallistutaan määrittelyihin siitä, mikä on keskeistä ruoantuotannon tulevaisuuksien tekemisessä. Kitkemisen tapaisten vähäpätöisen oloisten, usein naistapaisten arjen käytäntöjen esiin nostaminen taloudellisesti merkittävänä ja eettisesti keskeisenä inhimillisen toimeentulon ja lajien keskinäisen toimeen tulemisen kysymyksiä korostaa yhteiskunnallisten muutosten arkipäiväisyyttä ja paikantuneisuutta. Ruokajärjestelmä on moninainen ja hajaantunut, jolloin sitä toiseksi tekevät käytännötkin kiinnittyvät aina paikallisiin olosuhteisiin ja toimijoihin, eikä yleispätevien suuntaviivojen piirtäminen näyttäyty mielekkäänä. Arkinen ja tilanteinen toisintekeminen kuitenkin kytkeytyy samaan aikaan laajoihin poliittisiin ja kulttuurisiin järjestyksiin, joissa myös ei-inhimilliset toiset ovat mukana. Nämä loputtoman monimutkaiset kytkennät sekä tulevaisuutta tuottavien käytäntöjen hengästyttävä moninaisuus kylvävät ennalta-arvaamattomuutta, josta voi versoa mahdollisuuksia ylläpitää ja elvyttää elinkelpoisia olosuhteita ennennäkemättömien sosio-ekologisten muutosten aikakaudella. Näin ruoantuotannon arkiset käytännöt näyttäytyvät eettisten kohtaamisten tiloina, joissa työstetään polttavia kysymyksiä toimeentulosta yhteenkietoutuneessa maailmassa – vailla lopullisia vastauksia.

Kirjallisuus

Alber, Jens & Kohler, Ulrich (2008) Informal Food Production in the Enlarged European Union. *Social Indicators Research Journal* 89, 113–127.

Alhojärvi, Tuomo (2017) Yllättymisiä: antroposkenen paranoia ja tiedon tilanteinen ongelma. *Tiede & Edistys* 1/2017. 36–56.

Alhojärvi, Tuomo & Bruun, Otto (2013) Ajattelua perunan kanssa. Moninaisten talouksien ja ei-inhimillisen toimijuuden haasteita poliittiselle taloustieteelle. Teoksessa Eskelinen, Teppo & Heikkilä, Suvi (toim.) *Talous ja arvo*. Jyväskylä: SoPhi, 174–209.

Beketov, Mikhail A., Kefford, Ben J., Schäfer, Ralf B. & Liess Matthias (2013) Pesticides Reduce

- Regional Biodiversity of Stream Invertebrates. *PNAS* 110:27, 11039-11043.
- Brady, Henry E., Verba, Sidney & Schlozman, Kay Lehman (1995) Beyond SES: A Resource Model for Political Participation. *American Political Science Review* 89:2, 271–294.
- Callon, Michel (1998) Introduction. Teoksessa Callon, Michel (toim.) *The Laws of the Markets*. Malden: Blackwell. 1–57.
- Davies, Charlotte Aull (1999) *Reflexive Ethnography. A Guide to Researching Selves and Others*. Lontoo: Routledge.
- Dixon, Jane (2010) Diverse Food Economies, Multivariant Capitalism and the Community Dynamic Shaping Contemporary Food Systems. *Community Development Journal* 46:S1, 20–35.
- Ekers, Michael, Levkoe, Charles Z., Walker, Samuel & Dale, Bryan (2015) Will Work for Food: Agricultural Interns, Apprentices, Volunteers, and the Agrarian question. *Agriculture and Human Values* 33, 705–720.
- European CSA Research Group (2016) *Overview of Community Supported Agriculture in Europe*. Urgenci: The International Network for Community Supported Agriculture.
- Forsell, Sini ja Lankoski, Leena (2015) The Sustainability Promise of Alternative Food Networks: an Examination through “Alternative” Characteristics. *Agriculture and Human Values* 35:1, 63–75.
- Franklin, Adrian (1999) *Animals and Modern Cultures. A Sociology of Human-Animal Relations in Modernity*. Lontoo: Sage.
- Gabriel, Doreen, Sait, Steven M., Kunin, William E. & Benton, Tim G. (2013) Food production vs. biodiversity: comparing organic and conventional agriculture. *Journal of Applied Ecology* 50, 355–364.
- Gibson-Graham, J.K. (2014) Rethinking the Economy with Thick Description and Weak Theory. *Current Anthropology* 55:s9, S147–S153.
- – (2011) A Feminist Project of Belonging for the Anthropocene. *Gender, Place & Culture* 18:1, 1–21.
- – (2008) Diverse Economies: Performative Practices for ‘Other Worlds’. *Progress in Human Geography* 35:5, 613–632.
- – (2006) *A Postcapitalist Politics*. Minneapolis & Lontoo: University of Minnesota Press.
- – (1996) *The End of Capitalism (as e knew it). A Feminist Critique of Political Economy*. Oxford: Blackwell Publishers.

- Gibson-Graham, J. K., Cameron, Jenny ja Healy, Stephen (2013) *Take Back the Economy. An Ethical Guide for Transforming Our Communities*. Minneapolis ja Lontoo: University of Minnesota Press.
- Gibson-Graham, J. K., Hill, Ann & Law, Lisa (2016) Re-embedding Economies in Ecologies: Resilience Building in More than Human Communities. *Building Research & Information* 44:7, 703–716.
- Gibson-Graham, J.K. ja Miller, Ethan (2015) Economy as Ecological Livelihood. Teoksessa Gibson-Graham J.K., Rose, Deborah Bird ja Fincher, Ruth (toim.) *Manifesto for Living in the Anthropocene*. New York: Punctum Books. 7–16.
- Gibson-Graham, J. K. & Roelvink, Gerda (2010) An Economic Ethics for the Anthropocene. *Antipode* 41, 320–346.
- Goodman, Davis, DuPuis, E. Melanie & Goodman, Michael K. (2011) *Alternative Food Networks: Knowledge, Practice and Politics*. Lontoo: Routledge
- Gouse, Marnus, Sengupta, Debdatta, Zambrano, Patricia & Falck Zepeda José (2016) Genetically Modified Maize: Less Drudgery for Her, More Maize for Him? Evidence from Smallholder Maize Farmers in South Africa. *World Development* 83, 27–38.
- Gross, Joan (2009) Capitalism and Its Discontents: Back-to-the-Lander and Freegan Foodways in Rural Oregon. *Food and Foodways* 17:2, 57–79.
- Haraway, Donna (2016) *Staying with the Trouble. Making Kin in the Chthulucene*. Durham: Duke University Press.
- – (2008) *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- – (1988) Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies* 14:3, 575–599.
- Harris, Edmund (2009) Neoliberal subjectivities or a politics of the possible? Reading for difference in alternative food networks. *Area* 41:1, 55-63.
- Helander, Merja, Saloniemi, Irma ja Saikkonen, Kari (2012) *Glyphosate in Northern Ecosystems*. Trends in Plant Science 17, 569–574.
- Holloway, Lewis, Kneafsey, Moya, Cox, Rosie, Venn, Laura, Dowler, Elizabeth & Tuomainen Helena (2007) Beyond the 'alternative'–'conventional' divide? Thinking differently about food production–consumption relationships. Teoksessa Maye, Damian, Holloway, Lewis & Kneafsey,

- Moya (toim.) *Alternative Food Geographies: Representation and Practice*. Oxford: Elsevier, 77–93.
- IPCC (2014) *Climate Change 2014: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- Joshi, Deesha (2015) Gender Change in the Globalization of Agriculture? *Peace Review* 27:2, 165–174.
- Lappalainen, Elina (2012) *Syötäväksi kasvatetut. Miten ruokasi eli elämänsä*. Jyväskylä: Atena.
- Latour, Bruno (2004) *Politics of Nature*. Harvard University Press, Boston.
- Lundqvist, Eveliina (2014) *Salainen päiväkirja eläintiloilta*. Helsinki: Into Kustannus.
- Mononen, Tuija (2006) Yhteiskuntatieteellisen elintarviketutkimuksen linjoja. Teoksessa Mononen, Tuija & Silvasti, Tiina (toim.) *Ruokakysymys. Näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen elintarviketutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus, 26–52.
- Mostafanezhad, Mary (2016) Organic Farm Volunteer Tourism as Social Movement Participation: a Polanyian Political Economy Analysis of World Wide Opportunities on Organic Farms (WWOOF) in Hawai‘i. *Journal of Sustainable Tourism* 24:1, 114–131.
- Nousiainen, Marko, Pylkkänen, Päivi, Saunders, Fred, Seppänen, Laura & Vesala, Kari Mikko (2009) Are Alternative Food Systems Socially Sustainable? A Case Study from Finland. *Journal of Sustainable Agriculture* 33:5, 566–594.
- Partanen, Rauli, Paloheimo, Harri & Waris, Heikki (2013) *Suomi öljyn jälkeen*. Helsinki: Into. 2.p.
- Pascucci, Stefano, Dentoni, Domenico, Lombardi, Alessia, Cembalo, Luigi (2016) Sharing values or sharing costs? Understanding consumer participation in alternative food networks. *NJAS - Wageningen Journal of Life Sciences* 78, 47–60.
- Peltonen, Matti (1999) Työnjako sosiaalisena tilana – Sukupuolenmukaisesta työnjaosta maataloudessa. Teoksessa Parikka, Raimo (toim.) *Suomalaisen työn historiaa. Korvesta konttoriin*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 730. Hämeenlinna: SKS, 33–50.
- Phillips, Louise (2011) *The promise of dialogue: The dialogic turn in the production and communication of knowledge*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Polanyi, Karl (2000 [1944]) *Suuri murros. Aikakautemme poliittiset ja taloudelliset juuret*. Tampere: Vastapaino. Suomentanut Natasha Vilokkinen.

- Probyn, Elspeth (2016) *Eating the Ocean*. Durham ja Lontoo: Duke University Press.
- Pro Luomu ry (2013) *Puhdasta*. <http://luomuailmanmuuta.fi/hyvaa-puhtaasti/> (haettu 7.12.2016).
- Roelvink, Gerda (2015a) Learning to be Affected by Earth Others. Teoksessa Gibson-Graham J.K., Rose, Deborah Bird ja Fincher, Ruth (toim.) *Manifesto for Living in the Anthropocene*. New York: Punctum Books. 57–62.
- Roelvink, Gerda (2015b) Performing Posthumanist Economies in the Anthropocene. Teoksessa Roelvink, Gerda, St. Martin, Kevin & Gibson-Graham, J. K. (toim.) *Making Other Worlds Possible. Performing Diverse Economies*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 225–243.
- Rojola, Lea (2012) Juokse lujaa, pure kovaa! Donna Harawayn kumppanuuslajit ja feminisismi. Teoksessa Lempiäinen, Kirsti, Leppänen, Taru & Paasonen, Susanna (toim.) *Erot ja etiikka feministisessä tutkimuksessa*. Turku: Utukirjat, University of Turku, 256–273.
- Sedgwick, Eve Kosofsky (2003) *Touching Feeling. Affect, Pedagogy, Performativity*. Durham: Duke University Press.
- Shanthy, T. Rajula (2010) Gender Perspectives for Sustaining Sugarcane based Farming System. *Indian Research Journal of Extension Education* 10:1, 112–116.
- Sherriff, Grame (2009) Towards Healthy Local Food: Issues in Achieving Just Sustainability. *Local Environment* 14:1, 73–92.
- Singh, Gajendra, Singh, Gyanendra & Kotwaliwale Nachiket (1999) A Report on Agricultural Production and Processing Technologies for Women in India. *Gender, Technology and Development* 3:2, 259–278.
- Slocum, Rachel (2007) Whiteness, Space and Alternative Food Practice. *Geoforum* 38:3, 520–533.
- Steiner, Rudolf (2004 [1924]) *Maatalouskurssi*. Helsinki: Biodynaaminen yhdistys. Suomentanut Kari Järvinen.
- Suoranta, Juha ja Ryytänen, Sanna (2014) *Taisteleva tutkimus*. Vastapaino, Tampere.
- Tapio-Biström, Marja-Liisa & Silvasti, Tiina (2012) Globaalin elintarvikejärjestelmän ekologiset ja sosiaaliset haasteet. Teoksessa Mononen, Tuija & Silvasti, Tiina (toim.) *Hyvä ja paha ruoka. Ruoan tuotannon ja kuluttamisen vaikutukset*. Helsinki: Gaudeamus, 69–89.
- Tayeb, Wafa, Chaieb, Ikbal & Hammami, Mohamed (2011) Environmental Fate and Effects of 2,4-Dichlorophenoxyacetic herbicide. Teoksessa Piotrowski, Karl D. (toim.): *Herbicides: Properties, Crop Protection and Environmental Hazards*. New York: Nova Science Publishers Inc., 161–187.

- Trauger, Amy & Passidomo, Catarina (2012) Towards a Post-capitalist-politics of Food: Cultivating Subjects of Community Economies. *ACME: An International E-Journal for Critical Geographies* 11:2, 282–303.
- Tsing, Anna Lowenhaupt (2015) *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton University Press, Princeton.
- Turner, R. J., Davies, G., Moore, H., Grundy, A. C. & Mead, A. (2007) Organic Weed Management: A Review of the Current UK Farmer Perspective. *Crop Protection* 26:3, 377–382.
- Vainio, Tiina (toim.) (2000) *Naisten talouskirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Varjonen, Johanna & Aalto, Kristiina (2013) *Kotitalouksien palkaton tuotanto ja sen muutokset 2001–2009*. Työselosteita ja esitelmiä 145. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Vehviläinen, Marja (2014) Syömisestä politiikka arjessa. Teoksessa Sari Irni, Mianna Meskus & Venla Oikkonen (toim.) *Muokattu elämä: teknotiede, sukupuoli ja materiaalisuus*. Tampere: Vastapaino, 305–341.
- Weiler, Anelyse M., Otero, Gerardo & Wittmann Hannah (2016) Rock Stars and Bad Apples: Moral Economies of Alternative Food Networks and Precarious Farm Work Regimes. *Antipode* 48:4, 1140–1162.
- YK (2017) *Report of the Special Rapporteur on the right to food*. UN General Assembly. Human Rights Council. A/HRC/34/48.